

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Veteriner Hekimlik Eğitimi: Bir Mektup Analizi

Recep ASLAN

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Fizyoloji Anabilim Dalı, Afyonkarahisar/TÜRKİYE

Corresponding author e-mail: raslan@aku.edu.tr

ÖZ

Nikolaki Mavroğlu tarafından 1946 yılında çalıştığı kuruma takdim edilen mektupta, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e veteriner hekimlik eğitimi süreçleri hakkında bilgiler yer almaktadır. Çalışmanın materyali, olayları kronolojik bir çıktı kontrolü mantığıyla ele alan, yıllık niteliğindeki bu mektuptur. Mektubun bir diğer özgün yanı özet bir veteriner hekimlik tarihi kitapçığı niteliğinde olmasıdır. çalışmada mektubun veteriner hekimlik eğitimi ile ilgili bölümleri doküman incelemesi tekniği ile analiz edilmiştir. Mektuba göre, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e sivil veteriner okullarının açılma süreci; tarihi, mekânlar, eğitim müfredatı, eğitim süresi, hocaları, öğretim elemanı ve öğrenci hareketliliği gibi bulgular, diğer kaynaklardaki bilgilerle büyük oranda örtüşmekte, günümüz veteriner hekimlik eğitiminin kuruluş yıllardaki asıl formatını koruyarak geliştiği görülmektedir. Ancak veteriner hekimlik eğitimi verilen okulların ilk kurulduğu yıllardaki "tek tıp, tek sağlık" algısından giderek uzaklaştığı söylenebilir. Veteriner fakültelerinin hekim yetiştiren asıl misyonunun toplumda ve yüksek öğretim kurumları nezdinde çok iyi algılanamaması ziraat, orman ve su ürünleri gibi disiplinlerle ilişkilendirilmesine yol açmaktadır. Sonuç olarak, fakültelerin adının mutlaka "veteriner hekimliği" olarak güncellenmesi gerekmektedir. Bu EAEVE akreditasyonu süreçlerini de olumlu etkileyecektir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e eğitim sürecini aşamalarıyla aktaran mektup, öğrencilik yıllarından itibaren kurumsal ve bireysel gelişmeleri not etme alışkanlığı açısından önemli bir belgedir. Ayrıca, veteriner hekimlik tarihi alanında akademik çalışma yapmanın tüm anabilim dalları için önemli ve gerekli olduğunu da göstermektedir. Uzman Mavroğlu bakteriyoloji hocası olduğu halde, veteriner hekimlik tarihi niteliğindeki mektubu ile bu konuda bize yol gösteriyor. Olguları, gelişmeleri ve gözlemleri not etmek, onları akademik aktiviteye dönüştürerek bilimsel formatta paylaşmak, eğitim kültürü, akademik zaman yönetimi ve sürdürülebilir akademik kalkınma süreçleri için önemli çıktılar sağlayacak bir yöntemdir. Ayrıca akademisyen, öğrenci ve meslektaşlarda kapsayıcı bir vizyon oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: veteriner hekimlik eğitimi, tek tıp tek sağlık, sürdürülebilir akademik kalkınma, not tutma alışkanlığı

Veterinary Medicine Education From Ottoman to Republic of Turkey: A Letter Analysis

ABSTRACT

In this study, Nikolaki Mavroğlu's letter about the veterinary education from Ottoman to Turkish Republic was investigated. This yearbook type letter which covers chronological events by an output control way is our material. Another character of the letter is its being a booklet that summaries the veterinary medicine history. Findings were evaluated by document analysis method. The findings in the letter regarding veterinary medicine education such as foundation of schools, locations, training curricula, duration of education, academicians, teaching staff and students mobility largely coincides with the information of the other sources. It is seen that the original format of veterinary education is maintaining today but developed and updated. However, "one medicine, one health" perception is weakened. Due to the insufficient perception of training veterinary surgeons mission, faculty of veterinary medicine is associated with the disciplines such as agriculture, forestry and fisheries. Therefore, the name of the faculty should necessarily be updated as Faculty of Veterinary Medicine. This will positively influence the EAEVE accreditation process. The letter which reflects the educational stages from Ottoman to Turkish Republic indicates that taking notes on events of the educational and occupational life and carrying out multidisciplinary scientific projects on education history are necessary to improve corporate culture in veterinary medicine. This is the first result to draw a conclusion from this historic letter by a bacteriology expert in veterinary medicine. Habit of scientific recording of events and observations will provide significant contribution for educational culture, academic time management and sustainable academic development; and will contribute an inclusive vision for academicians, students and colleagues.

Key Words: Veterinary medicine education, one medicine one health, sustainable educational development, taking note habits

To cite this article: **Aslan R.** Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Veteriner Hekimlik Eğitimi: Bir Mektup Analizi. *Kocatepe Vet J.* 2016; 9(4): 332-338.

GİRİŞ

Bilim kültürü ve bilimsel gelişimde olduğu gibi tıp kültürünün de bir evrilmeye süreci var ve bu devam etmektedir. İnsan ve hayvan sağlığını korumak, sürdürülebilir kılmak ve yeniden sağlamak için çalışan disiplinlerin ortak adı tıptır, tababettir. Bu disiplinler arasında özel bir yeri olan veteriner hekimlik, kökleri insan yaşantısının başladığı dönemlere kadar uzanan bir meslektir. Çünkü insan ve hayvan birçok noktada hayatı kesişen paydaşlardır. İnsanın inaniş, yaşayış ve sosyal tecrübeleri ile oluşmaya başlayan folklorik veteriner hekimlik kültürü, 18. yüzyıldaki okullaşma süreci ve bilimsel gelişmelerle evrilerek günümüze ulaşmıştır. Sosyoekonomik faktörler (Göksel 1980) göz önünde bulundurulduğunda, ülkemizde veteriner hekimliği ve okullaşma global süreçle uyumludur.

Bu çalışma, İstanbul'daki veteriner okulu mezunlarından Nikolaki Mavroğlu'nun mektubunun, veteriner hekimlik eğitimi veren okullar hakkındaki notlarının analizidir. Öğrencilere, akademisyenler ve veteriner hekimlere bir mukayese imkânı sunmak, çıktı kontrolü sayesinde yeni bilimsel alışkanlıklar edinilmesini sağlamak amaçlanmıştır.

Bir meslek hakkında tutulmuş olan tarihsel kayıtlar o mesleğin çok boyutlu gelişim süreci hakkında önemli yardımcılarıdır (Özgül 2010). Eğitim süreçlerine ilişkin kurumsal kültürü önemsemek ve gelişmeleri bilimsel ölçütlerde not etmek sürdürülebilir eğitim kalitesi için önemli bir akademik aktivitedir ve bu çalışmanın önemli hedeflerinden birisi de budur.

Modern bilimin bilinen disiplinler yapısı çok yenidir. Bu durum, 19. yüzyıldan itibaren eğitim öğretim sistemleri, akademik hiyerarşi ve mesleklerin tanım ve sınırlarının yeniden düzenlendiği süreci başlatan asıl faktörlerdendir (Dilgimen 1947, Young 1976, Colin 2005, Yiğit 2015).

Geleneksel veteriner hekimliğin günümüzdeki konvansiyonel kimliğe bürünüp kurumsallaşmasında Fransa'da başlayan okullaşma süreci başlangıç çizgisi niteliğindedir; modern veteriner hekimlik eğitimi bu okullaşma ile başlamıştır. Okullaşmayı zorunlu kılan faktörlerin başında pandemik hayvan hastalıkları sayılabilir. Onanımı zor ve ağır izler bırakan bu risk karşısında Fransa'da başlatılan süreç, diğer ülkelerde de örgün eğitim kurumlarının oluşmasıyla kısa sürede tüm dünyaya yayılmıştır (Erk 1966, Erk ve Dinçer 1970). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan sosyolojik ve siyasi akış içerisinde ülkemiz bu sürece adapte olmuştur (Menteş 2011). Bu kurumsallaşma ve adaptasyonda Osmanlı sivil toplum yapılanmaları da önemli paya sahiptir. 1908 yılında İstanbul'da Osmanlı Cemiyet-i İlmiye-i Baytariyesi adlı dernekle başlayan sivil toplum kuruluşları süreci, Mülkiye Baytarları İttihat ve Teavün Cemiyeti 1909, Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi Mezunin Cemiyeti 1911, Taşra Baytarın Cemiyeti 1911, Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi Talebe Cemiyeti 1919, Türk Baytarlar Birliği 1920 gibi kuruluşların faaliyetleriyle devam etmiştir

(Melikoğlu Gölçü 2013). Bu sivil organizasyonlar, Osmanlı toplumundaki demokratik meyli göstermesi yanı sıra, veteriner hekimliğe olan yüksek toplumsal kabul ve üst düzey algıyı da işaret etmektedir. Öyle ki tıp okulu hocaları gönüllü olarak veteriner okulunda dersleri üstlenmişlerdir; hatta 1891 yılında Mektebi Tıbbiye'yi birincilikle bitiren, üstün başarı ve yeteneği nedeniyle mezuniyetinden dört ay sonra Tıp Fizyoloji yardımcı öğretim elemanı kadrosuna atanan Hekimbaşızade Muhiddin Bey bir süre sonra Harbiye Mektebi Baytar kısmının Fizyoloji hocalığını tercih ederek veteriner okulunda 1909 yılına kadar hocalık görevini sürdürmüştür, 1910 yılında da emekli olmuştur. (İşli 2005).

Avrupa'da veteriner hekimlik eğitimi veren okulların yaygınlaşmasıyla veteriner hekimlik alanında eğitim, işbirliği, araştırma ve hayvan sağlığı temalı uluslar arası bilimsel toplantılar da başlamıştır. Edinburg Veteriner Koleji'nden Prof. John Gamgee'nin önerisi ile "Uluslararası Veteriner Hekimler Kongresi" adlı ilk uluslararası bilimsel buluşma 14-18 Temmuz 1863 tarihinde Hamburg'da gerçekleşmiştir. Kongreye farklı ülkelerden 99 uzman ve öğretim elemanı katılmıştır. İkinci kongre 1865 yılında Viyana'da, üçüncüsü 1867 yılında Zürih'te gerçekleştirilmiş, 1914 yılında Londra'da gerçekleştirilen 10. kongre ile süreç sona ermiştir. Osmanlı Devleti kongrelere katılmış, alınan kararları salgın hayvan hastalıklarıyla mücadelede uygulamıştır (Yaşar ve Gürler 2015).

Ülkemizdeki okullaşma süreci, araştırma enstitüleri ve hayvancılık politikalarında önemli yeri olan Nikolaki Mavroğlu mektubunda (Anonim 2016), Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar veteriner okullarının safahatını özetlemiştir. Veteriner hekimlik tarihi için önemli bir vesika olan mektup, ülkemizdeki veteriner hekimlik eğitimi sürecini mukayese imkânı sağlamaktadır.

Okulların o yıllardaki kuruluş vizyonu ve yüksek kalite hedefleri, ülkemiz veteriner fakültelerinin EAEVE akreditasyonu süreci için de değerli ipuçları taşımaktadır.

MATERYAL, METOT

Durum belirlemek amacıyla geçmişten bir kesitin var olan statüyle mukayesesi amaçlı çalışmalarda, araştırmaya konu olan olay, birey veya nesne kendi koşulları içerisinde doküman, veri, eser incelemesi gibi yollarla betimlenir (Karasar, 1995). Çalışmamız bu kapsamda olup doküman incelemesi tekniğinden yararlanmakta, Sayın Mavroğlu'nun ülkemiz veteriner hekimliği süreçleri hakkında bilgiler içeren mektubu (Anonim 2016) incelenmektedir.

Bakteriyolojihane-i Baytari'de ve ilk sivil veteriner okulunda uzun yıllar çalışmış olan Sn. Mavroğlu'nun gözlem ve anılarını içeren 8 Mayıs 1946 tarihli mektup bu çalışmanın materyalini oluşturmaktadır. Bu materyalden bulguların temini ise betimleme ve içerik analizi tekniği ile yapılmıştır (Karasar 1995).

MEKTUPLAR

Enstitü Müdürlerimizden iki değerli büyüğümüze ait belgelerin yayınlanmasının meslek ve Enstitü tarihi açısından yararlı olacağı inancındayız.

Bunlardan birisi Nikolaki MAVROĞLU'nun 8 Mayıs 1946' da Enstitü Müdürlüğüne verdiği "Veteriner Tarihi hakkında Notlar " diğeri ise Şefik KOLAYLI' nın Prof. Dr. Ekrem Kadri UNAT' a yazdığı mektuplardır. Her iki yazıyı da noktasına dokunmadan ve orijinal dili ile yayınlıyoruz. Kıymetli büyüklerimizi saygı ile anarken bu imkanı tanıyan sayın hocamızı; Ekrem Kadri UNAT' a teşekkürü bir borç biliriz. Az da olsa, bir vefa borcunu yerine getirmenin huzuru içindeyiz.

Saygılarımızla.

8 Mayıs 1946

Müessese Müdürlüğü Yüksek Makama,

Talebeliğimle beraber mesleki hayatım olan (55) sene içinde gördüğüm ve bildiğim ve araştırma suretiyle elde ettiğim Veteriner tarihi hakkında bilgilerim not olarak ilişikte sunulmuştur. Saygılarımla.

Mütehassıs Muallim
Nikolai MAVROĞLU
İmza

Veteriner mesleğinin biri Padişahlar devri, diğeri Meşrutiyet ve diğeri de Cumhuriyet devri olmak üzere üç sahası vardır. Padişahlar Devri : Veteriner tarihi (1257) – (1841) senesinde ikinci Sultan Mahmut devrinde ibtidai şekilde veterinerlik tedrisatından başlıyorsa da (1265)- (1848) Sultan Mecit zamanında daha tekemmül edilerek Harbiye mektebinde bir sınıfı mahsus olmak suretiyle veteriner tedrisatına başlandı...

Resim 1: Mektubun takdim satırları (://vetkontrol.tarim.gov.tr/pendik/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=32)

Figure 1: First page of the letter (://vetkontrol.tarim.gov.tr/pendik/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=32)

BULGULAR

Mektup, "Talebeliğimle beraber mesleki hayatım olan elli beş sene içinde gördüğüm, bildiğim ve araştırma suretiyle elde ettiğim veteriner tarihi hakkındaki bilgilerim ilişikte sunulmuştur" ifadesiyle başlamakta, sonra da veteriner hekimlik eğitiminin Padişahlar, Meşrutiyet ve Cumhuriyet olmak üzere üç aşamada değerlendirilebileceği öngörülmektedir.

Padişahlar Dönemi

Örgün veteriner hekimlik eğitimi ilk kez İkinci Sultan Mahmud döneminde 1841 yılında başlamış, süreç Sultan Mecid döneminde gelişerek devam etmiştir. Ordudaki hayvan varlığının korunması ve tedavisi amaçlı olarak önce askeri veteriner hekimlik eğitimi ile başlayan okullama süreci, sivil veteriner hekimlere duyulan ihtiyaç nedeniyle 1881'de asker öğrenciler yanı sıra sivil öğrenci kabulü ile bir ileri boyut kazanmıştır. Bu yıllarda Anadolu'ya İran ve Kafkasya'dan kontrolsüz hayvan girişinin neden

olduğu sığır vebası ve diğer hastalıklar Avrupa'ya kadar yayılmakta, birçok hayvan telef olmakta, milli ekonomi kayıplar yaşamaktadır. Avrupa hükümetleri ülkemizden hayvan ve hayvan ürünleri girişine kapıları kapatmıştır. Bu global riske karşı uluslararası kongreler düzenlenerek, alınacak tedbirler tartışılmış, gerekli prosedür uygulamaya koyulmuştur. Bayındırlık Bakanlığı yapılan bir araştırma raporuna dayanarak 1887 yılında yaygın hayvan hastalıkları ile bilimsel mücadele için sivil veteriner okulunun etkinlik ve kalitesinin artırılmasına karar vermiştir. Bunun üzerine bir komisyon oluşturuldu. Komisyon üyeleri Tıp Fakültesi Dekanı Hüseyin Sabri Bey, Botanik hocası İbrahim Lütfü Paşa, Zooloji hocası Hüseyin Remzi Bey ve Veteriner Hekimlik Dairesi Müfettişi Mehmet Ali Bey'den oluşmaktadır. Bu komisyon, veteriner okulu öğrencilerinin ilk iki sınıfı tıp okulunda tıbbiye öğrencileriyle birlikte okumasını kararlaştırmıştır.

Veteriner Okulu öğrencileri birinci sınıfta, Tıp Felsefesi, Tıbbi Kimya, Anatomi, Madenler ve Çevre

derslerini almaktadır. İkinci sınıfta Zooloji, Botanik, Organik Kimya ve Biyokimya, Anatomi ve Fizyoloji dersleri gösterilmektedir. Anatomi derslerini tıp doktorları değil veteriner hekim öğretim elemanları yürütmektedir. Fizyoloji hocalarının da çoğunluğu veteriner hekimlerden oluşmaktadır. 1891 yılından itibaren veteriner okulu öğrencileri üçüncü ve dördüncü sınıf derslerine Halkalı'daki okulda yatılı olarak devam etmişlerdir. Okula Mehmet Ali Bey müdür olarak atanmıştır. Sonraki yıl, ziraat okulu ve öğrencileri de veteriner okuluna bağlanarak iki okul aynı çatı altında birleştirilmiş, okulun adı Halkalı Baytar ve Ziraat Mektebi olarak değiştirilmiştir.

Üçüncü sınıf dersleri; Genel hastalık Bilgisi, Dış Hastalıkları, Evcil Hayvanlar ve Zootečni, Genel Tıp Müfredatı, Hijyen, Halk Sağlığı, Koruyucu Hekimlik, At Morfolojisi olarak bildirilmiştir. Dördüncü sınıfta Dış Hastalıkları, İç Hastalıkları, Bulaşıcı Hastalıklar-İntaniye, Hayvan Sağlığını Koruma, Zootečni, Ziraat, Bakterioloji dersleri verilmektedir. Üç ve dördüncü sınıflarda ayrıca klinik dersleri uygulamalı olarak yer almaktadır. Okul çiftliğinde uygulama amaçlı olarak Kırım sığırları bulundurulmaktadır. Mektupta, sivil veteriner okulundaki hocalar ve girdikleri dersleri şöyle not edilmiştir. Şükrü Paşa Organik Kimya, Ali Rıza Erem Tıp Düşüncesi, Abdullah Bey Fizyoloji, Yorki Bey Halk Sağlığı, Hilmi Digişman Anatomi, Armenak Bey Patoloji, Salih Zeki Berker Doğum Bilgisi, Yusuf Ziya Bey Cerrahi, İsmail Hakkı Bey Tıp Müfredatı, Osman Nuri Eralp Histoloji derslerini vermektedir.

Baytar ve Ziraat Okulu Halkalı'da iken iki dönem mezun vermiştir. İlk dönem mezuniyet 1893 tarihinde olup bu dönemin okul birincisi, ileride üniversitede profesörlük de yapacak olan, Türkiye Büyük Millet Meclisi 1. Dönem Milletvekili ve İstiklal Marşı'nın güftesini yazan, yedi ciltlik Safahat sahibi Milli Şair'imiz Mehmet Akif'tir. O yıl onunla birlikte 17 veteriner hekim mezun olmuştur. 1894 yılında ise yalnızca beş öğrenci diploma almıştır.

İlk yıllarda Veteriner Okulu'nun ilk iki sınıfının tıp öğrencileri ile birlikte ders görmesi yüksek verimlilik oluşturmuştur. Son iki sınıfı derslerinin yapıldığı Halkalı'daki okul binasının merkeze uzak olması kliniklere hasta akışını, operasyonları ve dersleri etkilemektedir. Bu nedenle okul idaresi aldığı kararla 1895 yılında dört sınıfı birleştirip okulu Sultanahmed semtinde kiraladığı bir binaya taşımıştır. Okulun bu binaya taşındığı 1895 yılı 9 öğrenci mezun olmuştur.

Mezun olan dokuz öğrenciden ikisi, ilk kez, lisansüstü eğitim için Paris'e gönderilmiştir. Bu öğrencilerden birisi de Nikolaki Mavroğlu'dur. Beraber gittikleri Halil Vehbi Bey, Profesör Nokar'ın kürsüsünde klinik ihtisası eğitimi almış, Mavroğlu ise Pastör Enstitüsünde bakterioloji eğitimi almış, dönüşte okula öğretim elemanı olarak atanmışlardır.

Takip eden yıllarda mezun sayıları şöyledir: 1896 yılında 13 öğrenci 1897'de 5, 1898'de 11, 1899'da 20, 1900 yılında 12, 1902 yılında 10, 1903'te 16, 1904'te

17, 1905'te 15, 1906'da 15, 1907'de 13, 1908'de 14, 1909'da 16, 1910'da 12, 1911'de 20, 1912'de 24, 1913'de 21 öğrenci mezun edilmiştir. 1. Dünya Savaşı yıllarında 1918 senesine kadar okulda eğitim faaliyeti olmamıştır. 1918'de 46 mezun verilmiş, 1919'da yine mezun verilememiştir. 1920 yılında 50, 1921'de 10, 1922'de 8 veteriner hekim mezun olmuştur.

Mehmet Ali Bey öğretim elemanı yetiştirmek üzere, mezuniyet sonrası eğitim almak isteyenleri Almanya ve Fransa'ya göndermiş, iki yılda uzmanlaşmalarını sağlayıp okula öğretim elemanı olarak atamıştır.

İlk partide Almanya'ya giden Fazlı Faik Yegül Kimya, Sadık Sözeri Zootečni, Paris'e giden Mustafa Santur Cerrahi, Samuel Aysoy Dâhiliye, Yorki Bey Zootečni, Takfor Bey Bakterioloji eğitimi almışlardır. İkinci partide Hayarebet Bey Almanya'da Anatomi, Paris'te ise; Sabri Okutman Fizyoloji, Şefik Kolaylı ve Armenak Bey Bakterioloji, Salih Zeki Berker, Cerrahi, Hilmi Dilgimen Anatomi eğitimi alıp dönüşte okuldaki görevlerine başlamışlardır.

Askeri Veteriner Okulu da seçtiği bu yönde bir uygulama ile öğrencileri Alford'daki okula göndermiş, döndüklerinde onlar da askeri ve sivil okullarda görevlendirilmiştir; okullardaki hocaların büyük kısmı bu yöntemle yetiştirilmiştir.

Bu yıllardaki salgınlar ve oluşan ihtiyaç nedeniyle, Veteriner Okulu hocaları ve öğrencilerinin salgın hastalıklar ve Bakterioloji bilgilerini artırmaları istenmiş, bu kapsamda tıp ve veteriner okulu hocaları yaptıkları ortak programla okulun bakterioloji laboratuvarında her hafta açık seminer toplantıları düzenlemeye başlamışlardır.

Global sorunların getirdiği siyasi istikrarsızlıklar Osmanlı Devletinin son yıllarında tüm kurumlarda olduğu gibi okullarda da etkisini hissettirmiştir. Bu durumun veteriner eğitimindeki ilk etkisi, Veteriner Okulu müdürü Mehmet Ali Bey'in gizli İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi olması nedeniyle 1897 yılında Yemen'e tayin edilmesi ile görülmüştür. Aynı gerekçe ile veteriner okulu öğrencilerden Ziya Gökalp de istihbarat elemanlarınca sınıftan alınmıştır.

Meşrutiyet Dönemi

Cinci Meydanındaki veteriner okulunun dershaneleri ve yatakhanelerinin yetersiz kalmaya başlaması üzerine 1901 yılında yeni bir bina satın alınarak okul haline dönüştürülmüş ve eğitime burada devam edilmiştir. 1919 yılı sonlarında çıkan yangın dershaneleri ve yatakhaneleri kullanılamaz hale getirince öğrenciler geçici olarak Sanayi Okulu yatakhanelerine taşınmışlar, dersler okulun yangından kurtulan sınıflarında devam ettirilmiştir. 1920 yılında, öğrenciler eskiden Köpek Kliniği olarak tahsis edilmiş binaya yerleştirilmiştir. Bu yıldan itibaren, askeri veteriner okulu öğretim elemanları sivil veteriner okulunda derslere girmeye başlamıştır. Örneğin Bakterioloji'yi Rıza İsmail Sezginer, Organik Kimya'yı Mehmet Halit Bey, Zootečni'yi İhsan Ağabeydin vermiştir. 1920 yılında görülen lüzum üzerine okuldaki yabancı hocaların işçikleri kesilmiştir.

Osmanlı'da sınırların genişliği ve nüfusa oranla veteriner hekimlerin çok az oluşu, hekimlerin klinik vakaların takibine yetişememeleri yardımcı sağlık elemanı ihtiyacını gündeme getirmiştir. Veteriner hekimlik için gereken uzun eğitim süresi nedeniyle, yeni veteriner hekimlerle bu açığı kapatmak zaman alacağından, onlara destek olacak teknik elemanların hızlı bir eğitimle yetiştirilmesi fikri oluşmuştur.

Veteriner hekimlerin yanında istihdam edilmek üzere iki yıllık ilk ön lisans eğitimi veren okul 1910 yılında açılarak veteriner tekniker yetiştirilmeye başlanmıştır. Muavin Baytar Mektebi adıyla açılan bu okul önemli bir açığı kapatmaya yardımcı olmuştur. Öğrenciler veteriner okulu öğrencileri gibi yatılı olarak okumak zorunda değildir. İki yıllık eğitimden sonra beş yıl zorunlu hizmet koşuluyla mezun olabilmektedirler.

Bu öğrencilere birinci sınıfta Anatomi ve Fizyoloji Bilgisi, Tıbbi Kimya, İlaçlar ve Tedavi, Halk Sağlığı ve Hayvanların Yönetimi ve Korunması gibi dersler; ikinci sınıfta, Hayvan hastalıkları, Salgın Hastalıklar, Halk Sağlığı, Mikrobiyoloji, Et Muayenesi ve Klinik dersleri uygulamalı olarak verilmektedir. Bu okul 1. Dünya Savaşı yıllarındaki mücbir sebepler nedeniyle kapatılmıştır.

Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet döneminde okul Selimiye'de 1933 yılına kadar Mektebi Baytarı Ali adıyla eğitim öğretime devam etti. 1933 yılında Ankara'da tamamlanan Ziraat Enstitüleri binasına taşındı. Ziraat Enstitüleri adlı çatı okul bünyesinde Veteriner, Doğa Bilimleri, Orman ve Ziraat fakültelerini kapsamaktadır.

Öğretim üyesi kadrosunun güçlendirilmesi, bilimsel çalışmaların artırılması hedeflenerek Osmanlı'da olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de özellikle Almanya'dan birçok profesör ve uzman getirilmiş, yabancı hocalara kolaylık sağlanmıştır.

1928'de okulun adı "Yüksek Baytar Mektebi" oldu; 1933'de İstanbul'daki Mektep, "Baytar Fakültesi" adı altında Ankara'ya taşındı, öğretim iyi imkanlarda ve tesislerde yapılmaya başlandı. 1937 yılında "Baytar" yerine "Veteriner Hekim" deyişi kabul edilince okulun adı da Veteriner Fakültesi olarak değiştirildi.

Okulun dört yıllık eğitim süresinin yeterli olmadığı düşünülerek 15 Temmuz 1939 tarihinde sivil ve askeri veteriner hekimlik kurumlarının müdürleri, fakülte'deki profesörler, doçentler ve asistanlar, Bakterioloji Enstitüsü veteriner hekimleri ile Tarım Bakanlığında ve Ankara'da görevli tüm veteriner hekimlerin katıldığı bir çalıştay yapıldı. Toplantılar sonunda dört yıllık eğitimin beş yıla çıkarılmasına, 1939-1940 döneminde kayıt olacak öğrencilerden başlanmak üzere de uygulanmasına oy birliği ile karar verilmiştir. 1948 yılında ise Veteriner Fakültesi yeni kurulan Ankara Üniversitesi bünyesine alındı.

Veteriner Okulu 1933 yılında "Fakülte" statüsüne kavuştuğunda okulda dokuz enstitü (kursü, anabilim dalı) yer almakta idi:

1- Anatomi

2- Fizyoloji ve Farmakoloji

3- Patoloji

4- Parazitoloji

5- Halk Sağlığı ve Bakterioloji

6- Hayvansal Gıdalar

7- İç Hastalıkları

8- Dış Hastalıkları

9- Zootekni

Müfredat ihtiyaçlara göre değişim göstermiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında tek tırnaklı hayvanlar ve maruz kaldıkları hastalıklara ait derslere eğitimde pozitif ayrımcılık uygulanmış ve öncelik verilmiştir. Yaygın ayak/turnak problemleri nedeniyle nalbantlık büyüteç altına alınmış, veteriner sağlık memurluğu öğrencileri için kurslar açılmak suretiyle bu konudaki temel sorunlar teorik ve uygulamalı derslerle ele alınmış, kurs bitiminde yapılan sınavda başarılı olanlara "nalbantlık yetki belgesi" verilmiştir.

Cumhuriyet döneminde yardımcı veteriner sağlık elemanı yetiştirmeye yönelik adımlar kapsamında ilk uygulama altı aylık kurslardır. Cihan Harbi ve Kurtuluş Savaşında şehit olan veteriner hekimlerin yerinin hemen doldurulamaması, ülke sınırlarının genişliği nedeniyle veteriner hekim ihtiyacını akut olarak hafifletmek için 1927 yılında Erzincan ve İzmir'de eğitim süresi altı ay olan ve sağlık memuru yetiştiren birer sınıf açılmıştır. Üçer aylık iki dönem olarak eğitim veren bu okullar daha sonra kapatılarak İstanbul Selimiye'deki "Yüksek Baytar Mektebi" adlı veteriner okulunda eğitim süresi bir yıl olan "Küçük Sıhhiye Veteriner Mektebi" adlı yeni bir program açıldı. Kısa süre sonra bir yıllık eğitim sürecinin yetersizliği fark edilip bu süre önce bir buçuk seneye, hemen sonra iki seneye çıkarıldı. Veteriner Okulunun Ankara'ya taşınmasını takiben binası veteriner sağlık memuru yetiştiren okula bırakılmış, adı Hayvan Sağlık Memurları Okulu'na dönüştürülmüştür. Okulun birinci sınıfında Anatomi, Genel Cerrahi, Dâhiliye, Tanı Tedavi Bilgisi ve Teknikleri, Genel Zootekni, Bakterioloji, Veteriner Teşkilatı; ikinci sınıfta, Fizyoloji, Salgın Hastalıklar, Dış Hastalıkları, Otopsi, Et Muayenesi, Sağlığın Korunması, Zootekni ve Suni Tohumlama dersleri yer almaktadır. Mesleki dersler dışında her iki sınıfta Türkçe, Tarih, Coğrafya ve Beden Eğitimi dersleri de okutulmaktadır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Veteriner hekimlik eğitimi ve veteriner hekimlik için yardımcı personel eğitimi amaçlı açılan okullara ilişkin olarak mektupta yer alan veriler, yaygın bilinen diğer kaynaklarda yer alan verilerle büyük oranda örtüşmektedir (Bekman 1940, Erk 1966, Dinçer 1975, Dinçer ve Yerlikaya1999). Bu yönüyle mektup özel bir iletişim metnini değil, uzun soluklu ve sistemli bir çalışmayı yansıtmaktadır ve bir veteriner hekimlik tarihi kitapçığı olarak değerlendirilebilir. Mektubun, ülkemiz veteriner hekimliği kültürünün bir detayı olan okullaşma sürecinin bir meslektaşımız tarafından içselleştirilişini gösterdiği de söylenebilir.

Veteriner hekimlik tarihinin 1841 yılında başlayan Padişahlar Dönemi, 1907'de başlayan Meşrutiyet Dönemi ve 1923'te başlayan Cumhuriyet Dönemi olmak üzere üç aşamada ele alınması özetleyici ve somutlaştırıcı bir yaklaşımdır. 1841'de Sultan İkinci Mahmud döneminde atılan adım veteriner hekimlik eğitimi için başlangıç noktasıdır. 1848 yılında Sultan Mecid Harbiye Okulu'nda özel bir Veteriner Hekimlik sınıfı oluşturmuş ve veteriner hekimliği eğitimine özel önem verdiğini göstermiştir. Veteriner hekimliği eğitimine duyulan ihtiyaç Avrupa ülkeleri ile örtüşen gerekçelerle; salgın hayvan hastalıklarının milli ekonomiye verdiği zarar, hayvan ve hayvansal ürün kalitesinin artırılması için sürdürülebilir bilimsel süreç ve bu sürecin çıktısı olan veteriner hekimlere duyulan ihtiyaç ile ordudaki hayvan envanterinin korunması olarak sıralanmıştır (Özgür 2010).

Veteriner okullarının öğrenim süresinin ilk kez 1939 yılında beş yıla çıkarıldığı not edilmekte, ancak bazı çalışmalar Osmanlı döneminde son yıl intörn benzeri uygulamalardan oluşan beş yıllık eğitimin denendiğini rapor etmektedir (Dinçer 1979).

Fakülte statüsüne kavuştuğu tarihte Anatomi, Fizyoloji ve Farmakoloji, Patoloji, Parazitoloji, Halk Sağlığı ve Bakteriyoloji, Hayvansal Gıdalar, İç Hastalıkları, Dış Hastalıkları ve Zootehni olmak üzere dokuz anabilim dalı üzerinden oluşturulan ana omurga korunarak güncellenmiş ve geliştirilmiştir (Anonim, 2016).

Veteriner sağlık elemanı ihtiyacının karşılanabilmesi için ön lisans niteliğindeki okulların önemi (Alkan ve ark 2014) o dönemde fark edilmiş, iki yıllık ilk okul veteriner teknikerlerin yetiştirilmesi amacıyla 1910 yılında Muavin Baytar Mektebi adıyla açılmıştır; uygulanan müfredat günümüzde hala güncelliğini korur seviyededir (Anonim, 2016).

Mektup daha çok sivil okullaşmayı ele almış, bunu sıradan bir olgu aktarımından çok entellektüel bir bakış ile yapmıştır. Veteriner hekimliği eğitimi veren okullar ve diğer kurumlara ilişkin veriler neden sonuç ilişkisinin ve çıktı kontrolünün önemsendiği bir çerçevede ele alınmıştır. Tarihi olguların taşıdıkları iç dinamikler çok iyi analiz edildikten sonra güncel kritiğinin yapılması gerektiği (Sander 1974, Göksel 1980) göz önüne alındığında, Sayın Mavroğlu'nun uyguladığı yöntem oldukça bilimseldir. Bu okullarda öğretim elemanı olarak çalışmış, Bakteriyoloji Enstitüsünde yöneticilik yapmış bir veteriner hekime ait bu mektup araştırmacılara önemli bir kıyas imkânı ve bakış açısı sunmaktadır. Ayrıca bu belge mektup formatındadır, buna rağmen bilim tarihi ve veteriner hekimlik süreci açısından referans niteliğindedir.

Osmanlı dönemin toplum dili ve sosyal yapısı "Tabib'i Baytar" orijinal isimlendirmesini "Baytar" olarak kısaltarak uzun yıllar kullanmıştır. Bu mesleki unvanın 1937 Haziran ayından itibaren "Veteriner Hekim" olarak güncellenmesi (Anonim, 2016), Batı toplumları ve eğitim kurumları ile sıcak ilişkiler geliştirecek bir süreci işaret etmektedir.

Hayvan türlerine ve bazı hastalıklara eğitimde pozitif ayrımcılık (Anonim, 2016) Cumhuriyetin ilk yıllarında tek tırnaklı hayvanlar ve maruz kaldıkları hastalıklar için uygulanmıştır. Bilimsel nalbantlığın tesis edilmesi açısından önemli olan bu uygulama, lokal ihtiyaçlara göre değişebilen elastik müfredat için iyi bir örnektir. Osmanlı döneminde Veteriner Okulu'nda her hafta tıp ve veteriner hocaları ile düzenlenen seminer toplantıları sürdürülebilir müfredat dışı eğitimin göstergesidir (Anonim, 2016).

Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde bilginin, yöntem ve teknoloji transferinin önemsendiği, öğrenci ve hocalardan uygun görülenlerin Almanya, Fransa gibi ülkelerdeki ileri fakülte ve enstitülere eğitim ve uzmanlık için gönderilmelerinden çıkarılabilecek önemli bir sonuçtur (Erk 1966, Anonim 2016).

Bu yöntemle Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde okullardaki akademik kadro ve müfredatın global nitelikte olması sağlanmıştır (Anonim 2016, Dilgimen 1947, Dinçer 1979). EAEVE üyeliği ve akreditasyonu gibi yüksek standartlara endekslenmiş olan günümüz veteriner hekimlik eğitiminin, aslında Osmanlı döneminde kurulduğu ilk yıllardan bu yana ileri hedeflere yöneldiği söylenebilir.

Veteriner hekimlik eğitimi için önemli bir gündem olan kalite erozyonu probleminin mektubun yazıldığı dönemlerde önemli bir risk oluşturmadığı, veteriner hekimliği eğitiminin ve mesleğin günümüzün aksine saygın bir algı düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Tıp Okulu öğrencileriyle iç içe eğitim alan öğrenciler (Dincer 1979), tıp hocalarının veteriner okullarında kendi istekleriyle istihdam ediliyor olmaları (İşli 2005), o günkü koşullarda veteriner hekimliğin hayvan sağlığı kadar halk sağlığı için de önemini iyi kavrandığını, veteriner hekimliğin beşeri hekimlikten ayrı düşünülmediğini göstermektedir.

Veteriner hekimlik eğitimi Cumhuriyet döneminde artan bir kararlılıkla devam etmiş, yerli ve yabancı birçok bilim adamı istihdam edilmiştir (Erk 1966, Anonim 2016). Uygulana eğitimin kalitesi her geçen gün artmasına rağmen özellikle son otuz yıldır veteriner hekimlik eğitimi ve mesleğinde bir algı sorunu yaşanmaktadır. Asıl işi hekim yetiştirmek olan ve adının "Veteriner Hekimliği Fakültesi" olması gereken veteriner fakülteleri, Yükseköğretim Kurulu bültenlerinde bile Veterinerlik Fakültesi olarak yer alabilmektedir. Üniversitelerarası Kurul'da Tıp ve Sağlık Bilimleri Konseyi altında kategorize edilmesine rağmen, fiili uygulamalarda ve doçentlik sürecinde Orman, Ziraat ve Su Ürünleri Fakülteleriyle aynı havuzda düşünülmektedir. Bu yaklaşım düzeltilmezse tarladan çatala gıda güvenliği kendilerine teslim edilmiş olan veteriner hekimlerden önce toplum sağlığı risk altında olacaktır. Hayvanın rol aldığı tüm hastalıkların eradikasyonu, endemik bir çok hastalığın çözüm ortağı veteriner hekimleri yetiştiren veteriner fakülteleri için üniversiteler, Yükseköğretim Kurulu, Üniversitelerarası Kurul ve TÜBİTAK gibi bilimsel kurumların pozitif ayrımcılık uygulaması hayati

önemdedir. Sağlık Bakanlığı ve diğer bakanlıklar insan ve hayvan sağlığına ilişkin politikalarını ve öngörülerini oluştururken Osmanlı dönemindeki konum olan ve bugün global kabul gören "Tek Tıp, Tek Sağlık" algısını merkeze almak zorundadırlar. Veteriner hekimliği ve eğitimini ziraat, orman, su ürünleri eğitimi olarak algılayan bakış yanığı içermektedir. Toplumsal ve bireysel sağlığın sadece tıp fakülteleri ve beşeri hekimlerle sağlanabileceğini düşünmek, veteriner hekimleri sağlık grubu içine almamak tarım devrimi öncesi tabloyu gündeme getirir. Sadece beşeri hekimlerle toplum sağlığının gerçekleşmeyeceği görüldüğü için veteriner hekimlik eğitimi başlatılmıştı.

Sonuç olarak, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e veteriner hekimlik eğitimi hakkında bilgi aktaran bu mektubun veteriner hekimlere, öğrenci ve akademisyenlere; kurumsal ve bireysel olguları bilimsel özellikte not etme, arşivleme yayınlama alışkanlığını önerdiğini söyleyebiliriz. Hangi anabilim dalında olursa olsun veteriner fakültelerindeki araştırmacıların veteriner hekimlik tarihi ve etik gibi alanlarda multidisipliner çalışmalar yapmaları önemlidir. Bakteriyoloji uzmanı bir öğretim elemanının veteriner hekimlik tarihi niteliğindeki bu mektubu, günümüz için motive edici bir ürün olup tüm disiplinlerdeki veteriner hekim akademisyenler için araştırma alanlarını geliştirici bir belgedir. Eğitim tarihimizle ilgili kültür, sürdürülebilir ve kaliteli akademik eğitim için önceliklidir. Fakültelerimiz geleceklerini kültürel donanımlarıyla belirlediklerinde global yarışta güçlü olacaklardır.

KAYNAKLAR

- Alkan RM, Suiçmez M, Aydınkal M, Şahin M.** Meslek Yüksekokullarındaki Mevcut Durum: Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri. Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi.2014 4(3): 133-140. DOI: 10.5961/jhes.2014.096
- Anonim.** http://www.bilimtarihi.org/pdfs/veteriner_tarihi.pdf. Erişim tarihi 25. Kasım 2015.
- Anonim.** <http://vetkontrol.tarim.gov.tr/pendik/Sayfalar/Detay.aspx?SayfaId=32>. Erişim tarihi.11. Ekim 2016.
- Bekman M.** Veteriner Tarihi. Ankara Basım ve Ciltevi. 1940.
- Colin A R.**Bilim Tarihi, TÜBİTAK Yayınları, Ankara,2005. ISBN 975-403-275-0 Syf; 259-264.
- Dilgimen H.** Veteriner Hekimliği Tarihi, Bozkurt Matbaası, İstanbul, 1947.Syf; 66-120
- Dinçer F.** Türkiye’de Bilimsel Veteriner Hekimliğin Başlaması, Evreleri ve İlim Tarihimizdeki Yeri. Elazığ Vet. Fak. Derg.1975. 2(1): 81-91.
- Dinçer F.** Türkiye’de Askeri Veteriner Hekimlik Tarihi Üzerinde Araştırmalar I. Bölüm. A.Ü. Vet. Fak. Derg.1979. 26(3-4): 1-13.
- Dinçer F, Yerlikaya H.** Dünyada Veteriner Hekimliği Tarihi Çalışmaları ve Tıp Tarihi

Açısından Önemi. III. Türk Tıp Tarihi Kongresi, 20–23 Eylül 1993, İstanbul. Kongreye Sunulan Bildiriler, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1999. 119–131.

- Dunlop RH, Williams DJ.** Veterinary Medicine, An Illustrated History. Mosby Year Book Inc. Missouri,1996. 24, 692.
- Erk N.** Veteriner Tarihi. AÜ Veteriner Fakültesi Yayınları, I. Baskı, 195, Ders Kitabı 97, Ankara.1966.
- Erk N, Dinçer F.** Türkiye’de Veteriner Hekimlik Öğretimi ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Tarihi. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Yayınları 259, Ankara Üniversitesi Basımevi.1970.
- Göksel FA.** Tıp tarihinde yöntem. Psikiyatri Bülteni. 1980; 1(1):5-23.
- İşli EN.** Hekimbaşızade'nin Tıbbi Yemek Kitabı; Rehber-i Mekûlat. Asklepios Tıp Kült. Derg. 2005.Sayı 8, p; 63-66.
- Karasar N.** Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayınevi, İstanbul,1995. Syf; 70-77.
- Melikoğlu Gölcü B, Erer S.** Osmanlı Devleti'nde Kurulan Veteriner Dernekler Üzerine Yeni Araştırmalar. Türkiye Klinikleri J Med Ethics.2013. 21(2):88-94
- Özgür A.**"Kadim" Bir Eserden Veteriner Hekimliği Tarihine Bakış. Vet Hekim Der Derg. 2010.80(4): 31-39.
- Sander O.** Tarihte Yöntem. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,1974. 28(1-2): 59-71.
- Yiğit A, Çağlar Sinmez Ç, Yaşar A.** A Study on “Bloodletting” Practices in Veterinary Medicine. Lokman Hekim Dergisi, 2015.5(3):90-98.
- Yiğit A, Yaşar A, Menteş Gürler A.** International Veterinary Congresses in Ottoman Era Archives. 32nd World Veterinary Congress. September 13-17, 2015. İstanbul, Abstract Book, 101.
- Young A.** Internalizing and Externalizing Medical Beliefs Systems: An Ethiopian Example. Social Science and Medicine.1976. 10: 147-51.